

Gergely Péterfy (Maďarsko)

Ročník 1966, v sedmadvaceti letech promoval z latiny a starořečtiny na univerzitě v Budapešti. Jeho disertační práce na téma přátelství vůdčí osobnosti maďarské jazykové reformy Ference Kazinczyho s černošským svobodným zednářem Angelo Solimanem, se stala námětem románu *Kitömött barbár* (*Vycpaný barbar*, česky 2017). Jeho zatím poslední román, *A golyó, amely megölte Puskint* (*Kulka, která zabila Puškina*, 2019), je svébytnou puškinovskou variací.

úryvek z románu přeložil Robert Svoboda

Je podzim, sedí na kamenných schodech v dlouhém kabátu.

Fouká vítr a zdálky je slyšet rámus vyluzovaný dětmi. Jak se obraz plnil zvuky, Petr pomalu poznával, že slyší dětskou písničku, a ve vzpomínce, která v něm pozvolna oživala, viděl sám sebe sedět na schodech kostela Santa Maria di Trastevere, v ruce s kusem koziho sýra, který si před chvílí koupil v malém zaplivaném krámku v úzké uličce na břehu Tibery. A už si také pamatoval na celý ten den: Strávil jej ve vatikánské knihovně čtením dokumentů druhého nikajského koncilu z roku 787. Odpoledne už ho pálily oči a bolela ho ramena, bylo načase protáhnout si údy. Šel se projít, slunce se pomalu klonilo k západu, šinul se po nábřeží a zahrnul do uliček Trastevere. V hlučné, ušmudlané čtvrti překypující životním elánem se nechal svýma nohama vést z ulice do ulice. Sýr, který bylo sladce, nestydatě cítit, ho vlákal do odlehlého zapadáku. Na fragmentu římského reliéfu vestavěného do zdi domu kráčel slavnostní průvod bakchantek, ženy měly v rukou šištíčky a fíkové větve. Ruka tančícího satyra letí do výše. V obchůdku dvě korpulentní ženské ukládaly sýry, a když Petr vstoupil, podívaly se na sebe a zahihňaly se. K dalšímu výbuchu smíchu je přimělo jeho doznání, že je Němec. Otočily se k němu velkými rozechvělými zadnicemi, přes rameno se na něho ohlížely a nepřestávaly se hihňat. Petr rozpačitě ukázal na kozí sýr, a sotva vyšel na ulici, chtivě jej vybalil z papíru a zakousl se do něho. Když došel k zlatému průčelí Santa Maria di Trastevere, zalil ho pod odpoledním sluncem pocit extatického štěstí a zazdalo se mu, že kdyby se mu zachtělo, mohl by vzlétnout a splynout se světlem jako Šimon Mág, který kdysi poletoval právě tady, nad Římem; stejný zvláštní psychologický jev zřejmě přesvědčil i jeho, že dokáže překonat přitažlivost. Sedl si na schody, rozvážně si pochutnával na sýru a radoval se z toho nepochopitelně obrovského štěstí, které se rozpínalo v jeho těle. Nyní, o šedesát let později, ho v podkrovní světnici domu Braunových, jehož okny občas zatřásly nárazy zvukových vln vyvolaných šamanskými bubínky a hlasitými kroky, znovu plnilo odražené světlo toho dávného štěstí. Bylo to spíš jen štěstíčko, bledé a slabé, ale do něho vlilo novou mízu, cítil se být lehký a silný. Oblékl se, vyšel z domu a v mrholivém listopadu se vydal k autobusové zastávce. Řekl si, že pojedou do Visegrádu, tam jsou velké potraviny a třeba v nich dostane ten sýr, jehož chuť ho páčila na jazyku. V autobuse ho bledá studentka s nosem červeným zimou chtěla pustit sednout, ale Petr to hrdě odmítl. Líbilo se mu, jak se s ním na silnici vedoucí podél Dunaje autobus v zatáčkách naklání. Poprchávalo a okna autobusu byla neprůhledně zamžená, přesně tak jako o třicet let dříve, když s Olgou po kusech vyváželi z Budapešti knihy a sochy. Než

vystoupil, ještě rychle nakreslil na zamžené okno vlnovku.

V obchodě na něho hleděli podezřívavě. U pultu, za jehož špinavým sklem leželo jako hromádka neštěstí ve společnosti skrojku tvrdého sýra, zřejmě trapisty, pár pokroucených koleček pařížského salámu s nazelenalými okraji, se hodně dlouho neukazoval nikdo, kdo by připomínal prodavače. Po nějaké době se vystrachala ze skladu slečna s ospalým a nasupeným obličejem.

– Přejete si...?

Když z Petra vylezlo, že chce kozí sýr, ženská na něho vykulila oči.

– Co to...?!

– Kozí sýr.

– Takovej sejra neexistuje.

A koukla se na druhou prodavačku, která se mezitím rovněž přiloudala ze skladu. Ukazováčkem přitisknutým k čelu jí naznačila, že dědulovi, který si chce koupit neexistující sýr, nejspíš ruplo v bedně. Druhé prodavače, starší paní, se Petra zželelo; svědčil o tom její lítostivý pohled.

– Běžte pěkně domů, pane.

Petr se vyšoural z obchodu jako opařený. Nešlo mu do hlavy, kde udělal chybu. Že by se opravdu mýlil? Že by ho zradila paměť? Že by v Trastevere jedl něco jiného, ne kozí sýr? Nebo dokonce žádný kozí sýr není? Vůbec neexistuje?

Jeho rozum mu jako pečlivý sluha předložil hromadu důkazů a najednou si vzpomněl na všechny okamžiky svého života, kdy jedl kozí sýr; roku 1920 ve Štýrském Hradci, v Brungasse, když odcházel z patristického semináře, ve kterém se četla Mystagogie svatého Maxima Vyznavače; jednoho slunečného nedělního dopoledne roku 1923 v Nabburgu, na břehu řeky Naab, ve které se šplouchaly místní dospívající žáby; v Barceloně, na rohu ulic Tánger a d'Álaba, 16. července 1936, přesně den před vypuknutím občanské války; Milán, Via Flavio Barracchini; Le Havre, Paris Saint Michele; Drážďany, Coventry, Porto a Budín, už po válce, na Kristýnině třídě, zatímco Olga venku na ulici hladila jakéhosi pejsánka. Řítla se na něho jedna vzpomínka za druhou, až se nakonec vztekle zarazil, udělal čelem vzad, šel zpátky, otevřel dveře obchodu a zakřičel do nich: – Bando nevzdělaná, kozí sýr existuje! S napraveným sebevědomím se vrátil na autobusovou zastávku. Po chuti z dávné minulosti zatoužil teď ještě silněji a rozhodl se, že za ní půjde tak dlouho, dokud ji někde nenajde. První známky ztráty duševní rovnováhy se začaly projevovat v autobuse. Netečným venkovským důchodcům kodrcajícím se do Szentendre zuřivě líčil, jaká křivda se mu stala před několika minutami ve visegrádských potravinách, ale místo souhlasu a politování i tady narazil na nepochopení. Když se ukázalo, že nikdo z cestujících ještě kozí sýr nejedl a podle jejich shodného názoru nic takového neexistuje, důrazně požadoval po řidiči, aby okamžitě zastavil, protože on chce vystoupit. Šoféra pochopitelně ani nenapadlo, aby mu vyhověl, mohl tedy vystoupit až na příští zastávce, která byla v Leányfalu, a co čert nechtěl, zrovna před tamější samoobsluhou. V té hned v prvním okamžiku na prodavačky zaútočil, usmyslel si, že je vyzkouší z rozdílů mezi Fromage de Brie, Camembertem a Coulommiers, ale z podezřele komických cizích slov dostaly zaměstnankyně samoobsluhy záchvat smíchu a vystrkaly starého pána na ulici. Uražená pýcha mu velela

vypátrat další obchod pěšky; vyvolal skandál v konzumu, v jedné hospodě a taky v obchodě s krytinami, kde se prodávaly československé kachličky s květinovým vzorem a bulharské linoleum, barvou připomínající průjem. Čím dál tím zuřivěji, zoufaleji a čím dál tím brilantnějšími řečnickými výkony se dožadoval sýrů, jež zná celý svět, ale všude na něho samozřejmě koukali, jako by spadl z Marsu. Nakonec si v jedněch maličkých potravinách na kraji Szentendre koupil kus trapisty. Sešel na nábřeží, u Dunaje se posadil na lavičku a bez nadšení pojídal hmotu vyprodukovanou mlékárenským průmyslem a chutnající po chemikáliích, která s tím kozím sýrem tenkrát v Trastevere neměla pranic společného. Tam ho druhý den našli, ztuhlého a zfialovělého, zemřel té noci, kterou já jsem strávil v bytě mladé Etiopky v ulici Kató Hámánové.

Pravým následkům revelace prožité u sester Vitaiových musel Kryštof čelit ve chvíli, kdy zabředl do prvního vážného milostného dobrodružství svého života.

Tenkrát už bydlel u Ilony, která poté co si přiznala, že vlastní dítě už mít nebude, zkusila z mateřského citu ještě rychle něco zachytit a vymačkat, než bude definitivně všemu konec. Únos Kryštofa, jak tomu Ilona ironicky říkala, aby tak slovní magií rozehnala mraky kosmického podezření nad svou hlavou a zaplašila i následnou mytologickou mstu, jejíž tíživá můra v ní čas od času vyvolala záchvat výčitek svědomí, se dal beze všeho považovat za pokračování odvěkého soupeření mezi ní a Olgou. Ale svoje depresivní periody dovedla Ilona zamaskovat mateřskými obavami a v tomto stavu s Kryštofem ráda rozmlouvala o tom, jakým způsobem by bylo možno Olgu vysvobodit ze spárů Árona a alkoholu. Nevšimla si, že Kryštof pohřbil lásku k matce hluboko pod sesuv půdy způsobený Áronovou agresí, tak hluboko, že k jejímu vykopání nestačí ani sebevětší snaha projevit lásku k bližnímu.

Štvalo ji, že Kryštofa celá ta věc dost nevzrušuje.

– No a Áron je jí samozřejmě taky nevěrný. Potěšilo ji, že chlapec, jak to uslyšel, aspoň zbledl. Když mu matka příště telefonovala, už ji nedokázal poslouchat stejně trpělivě jako v oněch dlouhých měsících předtím a její monology, které oscilovaly od extatických rozborů básní k dutému mumlání depresivní osoby, stále častěji přerušoval. A jako by se mu Olga, třeba nevědomky, chtěla za jeho nepozornost pomstít, stále častěji mu volala v naprosto nevhodných chvílích – když byl právě na odchodu a už v kabátě se vrátil ze dveří, když byl v koupelně nebo když se na pár okamžiků cítil blaženě a nadějně. Olžiny útrapy ho vždy znovu a znovu stáhly zpátky na dno.

Kryštof byl tenkrát už rozhodnutý, že půjde na kombinaci historie–němčina, přičemž horečný průběh změn otřásajících světem sliboval, že studium těchto oborů poslouží nejen jako nástroj na zabíjení času, ale bude mít i praktické využití. Chápat a odhalovat dějinné souvislosti se jevilo jako nade vše napínavější a dobrodružnější podnik, koneckonců samotné dějiny zrovna koketně ukazovaly svoji nejmeňavější tvář. Ilona se s plným elánem vrhla na politiku a najednou přišla na to, že křesťanské kořeny jsou pro ni důležitější než přesvědčení, o němž se domnívala, že je liberální. Nadšeně se účastnila stranických schůzí Maďarského demokratického fóra, o politicích se zmiňovala jako o svých osobních známých, nazývala je křestními jmény a po večerech vedla několik hodin sáhodlouhé telefonické rozhovory s „Lajošem“, „Josefem“, „Zsoltim“ a dalšími. Její slovní zásobu zahltily politické termíny jako

bazální demokracie, systém brzd a protivah, občanská odvaha a podobně, zakrátko pak už seděla u všelijakých kulatých stolů a vyjadřovala se v televizi. Při těchto příležitostech se stávala jiným člověkem, všechno vyslovovala dlouze a s přehnanou důležitostí, valila oči a na konec věty dost často přilípla slůvko „...ja?“ s prudce stoupavým tázacím přízvukem, jako by se čerstvě vrátila ze západoněmecké emigrace. Když vyšlo najevo, že bude kandidovat na poslankyni, začaly být v bytě na denním pořádku porady trvající do bílého rána. V důsledku zpráv o zhroucení komunismu přicházely ze západu jeden za druhým různé dary a balíky s charitativní pomocí. Lajos, ředitel školy s roztřesenou hlavou a zarudlým obličejem, přiběhl jednou večer celý bez sebe zlostí.

– Tak se koukni, co nám sem ta kapitalistická sebranka posílá. Zkažený svinstvo. Tady to nesu, hele, vyschlej sejra, ztvrdlej na kost, a hořkej, zezelenalej olej! Škoda, že jim to teď člověk nemůže vytmavit v tisku!

A s hnusem položil na stůl kilo parmezánu a karton panenského olivového oleje.

Kryštof se zakutal do pokojíčku a vytrvale se učil na maturitu. Poprvé v životě měl pocit, že stojí před opravdovým úkolem, jehož splnění záleží cele jen na něm samotném. Potřeboval maximální počet bodů, aby se dostal na budapeštskou univerzitu a nemusel příštích pět let trávit na koleji v některém z menších univerzitních měst, a co bylo hlavní, aby se mohl zbavit Árona. Jak tak denně do svítání vysedával nad učebnicemi a sebetrýznivě se přemáhal, aby si ještě vtloukl do hlavy tohleto a támhleto, pomalu ze sebe setřásal tlak uplynulých měsíců. Zvolna se rozednívalo, když otevřel okno a z plných plic nasál předjarní vzduch. Myslel si, že už nikdy nedokáže volně dýchat, ale teď začínal opatrně věřit, že v novém životě může opravdu zapustit kořeny.

V měsících po Petrově smrti dosáhl vzduch ve Waldsteinově domě takového stupně nesnesitelnosti, že se Kryštof zcela vážně a doslova málem udusil. V noci ho budil pocit, že nemůže dýchat, jako by mu ležel na prsou betonový kvádr. Marně otvíral okno, jeho plícím to neulevilo. Větve obrovského cedru se svou kořennou himalájskou vůní zblízka nahlížely oknem dovnitř, ale ani to nepomáhalo. Kryštof lapal po dechu a točila se mu hlava. Vyplízl se na chodbu.

V Áronově pokoji se ještě svítilo, neboť Áron byl vždy vzhůru do časného rána a v souvislostech spojujících šamanské bubínky, šamanské pláště a sibiřské skalní kresby hledal ohlas čisté pravdy z prapočátku všech časů. Na talíři gramofonu se točila šramotivá sovětská bakelitová deska, z níž se ozývalo tlumené hluboké huhlání původních šamanských zpěvů. Olga chrápla ve svém pokoji. Každý večer se zlískala do bezvědomí a ráno celá bledá, s pamětí vyšisovanou do sněhobíla, čekala na vzkříšení. Poslušně spolýkala prášky, které před ní Áron položil, automatickými pohyby na sebe navlékla šaty a odebrala se do knihovny, kde jí byl z milosti ponechán poloviční úvazek.

Kryštof opatrně našlapoval na okraje rovrzaných dřevěných schodů a pokusil se bez hlesu jako duch vklouznout do dědečkova pokoje, kde se jeho plícím konečně jakžtakž ulevilo. Zavřel za sebou dveře, rozsvítil stolní lampu a zapnul rádio. Starý elektronkový Orion se pomalu rozehríval, zaplálo zelené magické oko a měkce se rozezněl Beethovenův 3. klavírní koncert na stanici Österreich 1. Kryštof dýchal pomalu a s každým novým nadechnutím cítil, jak se

betonový kvádr na jeho prsou tenčí a tenčí. Začala pomalá věta. Kryštof vzal do ruky otevřenou obálku, která ležela na vrchu hromady rukopisů pokrývající stůl. Byl v ní dopis z Puškinova muzea v Leningradu, který přišel už někdy v létě, tři měsíce před Petrovou smrtí. Z obálky vypadla na stolní desku fotografie. Chlapec si přitáhl lampu, aby si mohl snímek lépe prohlédnout. Vypadalo to jako kus beztvaré šedé hmoty, zvětšený drobek nebo pohoří skrz naskrz provrtané doly, úlomek meteoritu nebo totálně zrezivělého kovu. Z neforemnosti se pomalu vyklubal rámeček, v němž zvětšený předmět mohl něco říkat: Hmota ležela na látce podobné sametu, na kterém vystavují klenotníci prsteny ve výloze. Okraje snímku byly plné Petrových poznámek. „Toto je realita. Jen rozum vytváří krásu a celistvost. Svět pozůstává z trapné drti.“ „Nikoli neprávem nazývá Filón Alexandrijský svět mmm a svatý Augustin xxx. Do prdele práce, nemůžu si vzpomenout! Podívat se po tom!“ „Charles d’Anthès nestřílel náhodou: Zlo dostane nakonec vždycky lidské rysy. Duch se tváří v tvář setká s hmotou. Démonologie!“ Otočil fotografii. Na zadní straně stálo Petrovým písmem: „kulka, která zabila Puškina“. Kryštof snímek znovu prozkoumal a teď už si dokázal vyložit, co vidí. Fotografie zachycovala olověnou kuli, po zásahu deformovanou na rozplizlou placku, která se zavrtala do básnickovy stydké kosti. Vzhůru vykroucené okraje pokrývala bílá vrstva koroze, zatímco brázdy byly zanesené něčím tmavým, až černým, snad to byla zaschlá krev, oxidovaná olovem. Mezi roztažená motýlí křídélka olověné placky se vmáčkl a už s nimi takřka k nerozeznání srostl malinký kousek kosti. Uchovávala v sobě okamžik, kdy se střela – zlomek vteřiny poté co 10. února roku 1832 v půl sedmé ráno u Černé řeky vyletěla z hlavně souborové pistole, kterou držel v ruce Georges-Charles de Heeckeren d’Anthès – zavrtala do Puškinovy pánevní kosti. Kryštof prohrabal papíry navržené na stole, ale nenašel nic ani o Puškinovi, ani o světě jako drti, ani o Filónovi, ani o svatém Augustinovi. Petr studii asi jen plánoval, možná se styděl za mladickou bezbřehost tématu, možná si nebyl jistý, k jakým závěrům to chce vlastně dovést. Kryštof si fotografii vzal, vypnul rádio, zhasl světlo a odkradl se zpátky do svého pokoje. Už se mu dýchalo lehčeji. Ale ať tak, či onak, lékař, kterého Ilona v březnu schrástila, o pár týdnů později Olgu a Árona přesvědčil, že Kryštof potřebuje pravidelnou terapii, které se mu může dostat jedině v Budapešti – a tak už do čtvrté třídy gymnázia mohl začít chodit v hlavním městě, u Ilony. A přestože dýchací potíže za několik měsíců zmizely, tentýž lékař vystavil potvrzení, že má jeho pacient astma, a díky tomu Kryštof po dni stráveném u odvodu v jednom kulturním domě na periferii radostně mával listinou definitivně potvrzující, že není schopen vojenské služby.

– Takže teď už jen abych si to vyžehlila ve straně, ja? – rozčilovala se Ilona. – Nevím, co řeknu, jestli se to provalí v branném výboru... Pak si ale všimla, že je chlapec v rozpacích, a rychle mu dala pusku na čelo.

Léto nás opět dalo dohromady. Období, kdy bylo opravdu jediným Kryštofovým úkolem zastupovat Olgu, jak jsem si se zoufalou a sebetýznivou zlomyslností sám přiznal. Několikrát jsem mu řekl Olgo, ale nevšiml si toho, nebo se tvářil, jako by mému přeřeknutí nepřikládal význam. Něco mě palčivě nutilo, abych s ním mluvil o Olze a o ničem jiném než o Olze, ale tuto svoji touhu jsem většinou úspěšně přemohl. Pak jsem mu raději vykládal nicneříkající pitomosti, krmil jsem ho historkami z pitevně a bizarními lékařskými případy. A když se jeho

pozornost zatoulala jinam a mně se zdálo, že teď mu budu vydán na milost a nemilost v nejmenší možné míře a nebude lehké mě ponížit, pospíšil jsem si s otázkou.

– A jak se má maminka...? – Kryštof pokrčil rameny. – Nemám ponětí.

Nezpozoroval, jak pronikavým rentgenovým zrakem zpytuji každý záchvěv jeho tváře, jenž by mohl prozradit nějaký detail, nějakou drobnostku, které by se mohla chytit moje představivost. Ale nelhal. Opravdu nic nevěděl. Olžiny telefonáty byly plné mechanického omílání bolesti plynoucí z katatonického smutku a bezvýznamnými podrobnostmi ohledně situace na zahradě: Zanedlouho rozkvetou pivoňky, pivoňky odkvetly. Vyplela jsem záhon lilií, lilie už jsou zase zarostlé plevellem. A samozřejmě Áron – že má práce až nad hlavu, že se chystá na Sibiř, na šamanský sjezd; že už brzo uvede se studenty novou hru; že si ušil nový šamanský bubínek, tentokrát z kozinky, která má zvonivý, kovový zvuk, a že dal na modlení za spásu duše svého otce.

– Na jaké modlení? – zarazila Kryštofa ta překvapivá věta.

– Na jaké, na jaké, pochopitelně na katolické – odpověděla Olga, jako by mluvila o nejpřirozenější věci na světě.

Jejich rozhovor jsem slyšel na vlastní uši a snažil jsem se tajit, jak vášnivě do sebe vsávám všechny útržky slov, které ke mně dolehnou přes umělou hmotu telefonního sluchátka. Po ničem jsem netoužil víc, než po tom, abych se dozvěděl, co je s Olgou, jak snáší svůj žal. Od té doby, co přestal fungovat i poslední zdroj informací a Petr mému otci nereferoval při procházkách po dunajském nábřeží o jejím stavu, žil jsem z takovýchto nepatrných drobtů zpráv. Zůstal jsem tehdy při pouhém plánování: Každý den jsem si vymyslel novou záminku, pod kterou se dostavím do Waldsteinova domu, a než den skončil, každou z nich jsem zavrhl; všechny se mi zdály být stejně strojené a průhledné, přičemž jsem z ničeho neměl větší strach než z toho, že moje city budou odhaleny. Den co den jsem se stále ubývajícím sebedůvěrou a stále přibývajícím nenávistí k sobě samému čekal, že to místo mě vyřeší nějaká vyšší síla, náhoda nebo nutnost. Ale čekal jsem marně a pomalu mě opanovala beznaděj.

Otec pozoroval můj neklid podezíravě. Určitě ho napadlo, že by mi prospělo, kdybych měl přítelkyni, ale otevřeně mi to navrhnout, to se mu zřejmě zdálo být nemístně syrové a humpolácké. A já, protože jsem byl v nemilosrdné náladě, jsem mu to neulehčil. Našel jsem si podnájem, prohlásil jsem, že se musím učit, a několik neděl jsem k němu ani nepáchl. Setkali jsme se až náhodou u Oktogonu, na shromaždišti lidí, kteří se chystali jít na manifestaci spojenou se znovupočíváním Imreho Nagye, popraveného ministerského předsedy z roku

1956. Rentgenovým očima mě hned prokoukl a věděl, že tam nejsem kvůli pohřbu, ale i já jsem na něm viděl, jak mu záleží na tom, aby si někdo nemyslel, že pospíchá na manifestaci. Proto moudře zapadl do restaurace na konci Aleje a objednal nám koňak. Na náměstí Hrdinů začaly proslovy.

Připili jsme si.

– Nemyslete si, Karle, že se něco změní. Včerejší svině budou svině i zejtra, a protože jsou v převaze, budou svět svinit furt dál. Oddávat se iluzím nemá cenu. Takhlenc je to lepší, protože za třicet let pak můžete vykládat, že zatímco venku se davy nechaly od politiků opíjet rohlíkem, vy jste chlastal se svým otcem a povídali jste si o ženskejch. – O ženskejch jste ještě

neřekl ani slovo. – To nevadí, vy stejně budete vykládat, že jo. Pili jsme do pozdního večera a domů jsme jeli taxíkem. Na hovor o ženských nakonec opravdu nedošlo.